

CETĂȚI DIN EPOCA BRONZULUI ÎN JUDEȚUL COVASNA

SZÉKELY ZOLTÁN

Una dintre preocupările principale din ultimii ani, ale Muzeului din Sf. Gheorghe a fost cercetarea și încadrarea justă din punct de vedere cronologic a tuturor cetăților care au fost depistate pe teritoriul județului Covasna.¹ Printre aceste cetăți au fost găsite câteva, care pe baza materialului arheologic descoperit în ele, pot fi considerate că aparțin epocii bronzului. În următoarele vom prezenta pe scurt aceste cetăți, construcția lor, precum și materialul arheologic, care ne-a ajutat la încadrarea lor cronologică și culturală.

În sud-estul Transilvaniei, epoca bronzului a cunoscut mai multe etape de dezvoltare și mai multe culturi. La începutul epocii bronzului se situează cultura Coțofeni ca cea mai veche, urmată de cultura Glina—Schneckenberg. Resturile de cultură materială ale culturii Coțofeni sînt cunoscute numai din câteva localități, toate descoperiri întâmplătoare, ca de exemplu, de la Reci și mai recent de la Malnaș Băi. Nici o așezare a acestei culturi nu a fost săpată, de aceea nu știm dacă au fost așezări deschise sau fortificate.

Așezările culturii Glina—Schneckenberg sînt mai bine cunoscute, fiind făcute săpături la Zăbala, la Sf. Gheorghe—Piatra de Veghe (Örkő) și la Sînzieni pe muntele „Perkő“.

Situată pe o movilă, așezarea de la Zăbala, pe care o considerăm ca faza incipientă a culturii Schneckenberg, a fost întărită cu val de pămînt și cu șanț.²

Așezările de la Sfîntu Gheorghe (Piatra de Veghe)³ și cea de la Sînzieni (muntele „Perkő“) sînt așezate pe locuri mai ridicate, pe promontorii de munte și aparțin unei etape mai tîrzii, cînd această cultură a fost deplin formată. Așezarea de la Sfîntu Gheorghe — (Piatra de Veghe) — fiind făcute săpături la Zăbala, la Sf. Gheorghe—Piatra de Veghe (Örkő) La Sînzieni, platoul unde a fost așezarea, a fost întărit pe partea vestică cu val de pămînt și cu șanț în care s-au găsit pietre de diferite dimensiuni.

Acestea au fost așezări fortificate și nu cetăți, avînd numai val și șanț.

Cetate adevărată cu zid de piatră și cu șanț se află în hotarul satului Lutoasa (comuna Lemnia, județul Covasna), cunoscută sub denumirea de Cetatea Ciuchian (Csúkyán vára), amintită prima dată de B. Orbán.⁴

Cetatea se află la est de comuna Lemnia, într-o vale laterală; pe malul drept al pârîului Lemnia se ridică un munte cunoscut sub denumirea de „Cetate — Várhegy“ (fig. 1). Pe platoul acestuia se văd resturile unei incinte de piatră, care înconjoară vârful muntelui. Cetatea a fost sondată în anul 1950 de un colectiv de arheologi (se urmărește cunoașterea graniței de est a Daciei romane) care au stabilit, că ea aparține epocii bronzului, eventual primei vârste a fierului.⁵ În vara anului 1978 au fost făcute săpături de mai mare amploare, urmărindu-se verificarea constatărilor făcute în anul 1950.

Laturile promontoriului spre est, sud și vest sînt abrupte, numai partea nord-vestică este legată printr-o șea de masivul de munte. Pe această parte terenul a fost întărit exterior cu zidul de piatră și de două șanțuri. Cetatea este de formă ovală cu axa lungă în direcția nord-sud. Dimensiunile cetății : 80 x 64 m (fig. 3).

Zidul și cele două șanțuri care se află în față (S.I.) au fost secționare cu un șanț lung de 30 m, lat de 1 m. Zidul a fost făcut din pietre mari, nelegate, lespezile de piatră fiind așezate la ambele margini ale zidului, iar la mijloc au fost așezați bolovani mari (fig. 2). Zidul a fost gros la bază de 2,50 m, iar la suprafață de 3 m. Primul șanț lat de 1,60 m era adînc de 0,60 m, iar al doilea lat de 1,40 m a avut adîncimea tot de 0,60 m. La vest și est zidul cetății a fost secționat cu cîte un șanț lung de 10 m (S.II.-III.). Interiorul cetății a fost secționat cu un șanț lung de 20 m și cu o casetă de 5 x 5 m (S.IV.C.).

La baza zidului și printre pietrele zidului au fost găsite fragmente de vase.

Pentru încadrarea cronologică a cetății ne servesc numai fragmentele de vase găsite în șanțuri, la baza și printre pietrele zidului. S-au găsit numai fragmente ceramice făcute cu mîna, din pastă cu multe sau mai puține pietricele și slab arse. Sînt decorate cu brîu crestă (Pl. I/2, 4, II, 4, III, 1, 7), cu dungi în relief (Pl. I, 5, II, 1, III, 5), cu benzi orizontale din șanțuri late și mărginite de împunsături (Pl. I, 7, III, 6) și cu proeminențe (Pl. III, 4). Două fragmente din același vas au ca decor caneluri late și bandă de căpriori incizați (Pl. I, 1, 3, II, 3, III, 3).

Marginile de vase sînt late, unele îngroșate sau răsfrînte în afară (Pl. II, 5, III, 2). Sînt și vase cu buza decorată cu inciziuni (Pl. I, 5, 6). Unele vase au buza tăiată oblic (Pl. IV, 3, 7). Au fost găsite și fragmente din vase cu toartă în bandă (Pl. IV, 1—2, 4). După forma și decorul materialului ceramic, considerăm că cetatea aparține epocii bronzului, etapei tîrzii a culturii Wietemberg.⁶ Un fragment de rîșniță cu gaură pentru ax arată că acest sistem de mînuire a rîșniței a fost cunoscut încă din epoca bronzului (Pl. I, 8—9). Deocamdată este singura piesă de acest fel descoperită în epoca bronzului și este necesar ca și alte descoperiri să confirme încadrarea ei în această epocă. O menționăm doar ipotetic.

Un alt punct cu poziția geografică asemănătoare mai este cunoscut în valea Casinului (Valea Seacă, județul Covasna) pe muntele „Cece“,

unde sub incinta de piatră a cetății dacice, pe latura ei vestică, s-a constatat un strat de cultură cu ceramica similară acesteia găsită pe cetatea Ciuchian. O ceașcă cu toartă, ornamentată pe pîntec cu caneluri late descoperită în stratul din epoca bronzului, este un vas caracteristic culturii Wietemberg.⁷ (Pl. I, 6). Nu s-a putut stabili sigur dacă pietrele de la baza zidului dacic aparțineau unei fortificații mai vechi, de genul cetății de la Lutoasa din epoca bronzului; pare însă foarte verosimil. Se poate accepta această ipoteză, fiindcă existența stratului de cultură din epoca bronzului s-a constatat numai în marginea promontoriului unde se găsesc și pietrele pe care înclinăm a le atribui unei fortificații Wietemberg. (Fig. 4). Așezarea epocii bronzului a fost găsită în vale, pe terasa pîriului peste care de asemenea, ca și la cetate, s-a suprapus o așezare dacică, în care a fost găsită recent o fibulă de argint dacică (fig. 5) cu resort spiralic.

Cetatea „Ciuchian“ de la Lutoasa dovedește că în epoca bronzului purtătorii culturii Wietemberg, în afară de așezări fortificate cu șanț, una cunoscută și la Filiaș (județul Harghita), au făcut și cetăți pe vîrfurile munților. Sistemul de construcție cu zid sec și cu șanț al populației tracice din epoca bronzului poate fi considerat ca prototipul de mai târziu al cetăților populației dacice, care a dezvoltat în continuare acest sistem de fortificație legînd pietrele între ele cu pămînt și aplicînd terasarea.

Este foarte verosimil ca purtătorii culturii Wietemberg să fi fost siliți să construiască cetăți la sfîrșitul epocii bronzului, în urma pătrunderii purtătorilor culturii mormintelor tumulare (care în sec. XIV—XIII î.e.n. ating regiunile Ungariei de azi).⁸ Faptul este dovedit și de mormîntul descoperit la Sînzieni, aparținînd acestei culturi, care ridică și problema dăinuirii culturii Wietemberg pînă la sfîrșitul epocii bronzului.⁹ De asemenea, depozitul de unelte și de podoabe de bronz descoperit într-o așezare Wietemberg din hotarul orașului Miercurea Ciuc (județul Harghita), este o dovadă în plus, că marile mișcări de populații pornite din apus, la mijlocul epocii bronzului, au ajuns pînă la arcul Carpaților Răsăriteni și au influențat dezvoltarea culturii materiale a populației locale.¹⁰ Deocamdată ne stau la dispoziție numai aceste date, care arată o influență culturală venită dinspre vest și rezistența tracilor din sud-estul Transilvaniei, prin construirea unor fortificații.

NOTE

¹ Z. Székely, *Contribuții la problema fortificațiilor și formelor de locuire din sud-estul Transilvaniei*, Aluta, 1976—1977, p. 52—105.

² *Idem*, SCIV, 1971, 22, 3, p. 388—391.

³ *Idem*, *Așezările de la Vîrfurile cu stejari și de la Piatra de Veghe*, Muzeul Sf. Gheorghe, Studii și comunicări, 1973, p. 129—139.

⁴ B. Orbán, *A Székelyföld leirása*, III, 1869, p. 120.

⁵ SCIV. — I. 1951, p. 296—298.

⁶ Z. Székely, *Dacia* N. S. XV. 1971 Fig. 2/5—10; 1—4; 5/1—8;

⁷ K. Horedt, *Dacia*, N. S. IV, 1960, Fig. 10/5,8; Z. Székely o.c. fig. 1/2—4.

⁸ Gy. Nováki, *Magyarországi Földvárak az őskortól a középkorig, Építés és építészetudomány*, VII, 3–4, 1975, Budapest, p. 329.

⁹ Z. Székely, *SCIVA*, 1, 28, 1977, p. 125–127.

¹⁰ K. Horedt, *Einflüsse der Hügelgräberkultur und Velaticer kultur in Siebenbürgen*, *Germania* 45, 1967, 1–2, p. 45, 50. Z. Székely, *SCIV*, 21, 1970, 3, p. 473–479; J. Topal, *Bronzkori ékszerlelet Ocsáról*, *Arch. Értesítő*, 100, 1973, 1 Extr. p. 16–17.

Kivonat

Csomortán falu határában (Lemhény község, Kovászna megye) a Kis Lemhény pataka völgyében a „Vár“ nevezetű hegy csúcsán az északi részen sánccal megerősített óvális alakú kőfalas vár romjai láthatók. A kőfal az alapjánál 4 m. a földfelszíni része 3 m. vastag, a széleit lapos kövekkel rakták ki, belül nagy kövekkel töltötték meg. Kötőanyagot nem használtak. A vár a területén talált kerámia alapján a bronzkorba (Wietenbergi műveltség) sorolható. A várat valószínű a trákok építették még pedig a halomsiros műveltség hordozóinak nyugatról való betöréseinek a megakadályozására. Ezek ugyanis már i.e. a XIV–XIII. században eljutottak Dél-kelet Erdélybe is, amit a szentléleki hamvasztásos sír is bizonyít.

Ezt a sánccal és száraz kőfallal való várépítési módot veszik át és fejlesztik tovább a dákok. Egy ilyen trák várra épült dák vár van a Kis Kászon patak völgyében, amit a nép „Cece“ vára néven ismer.

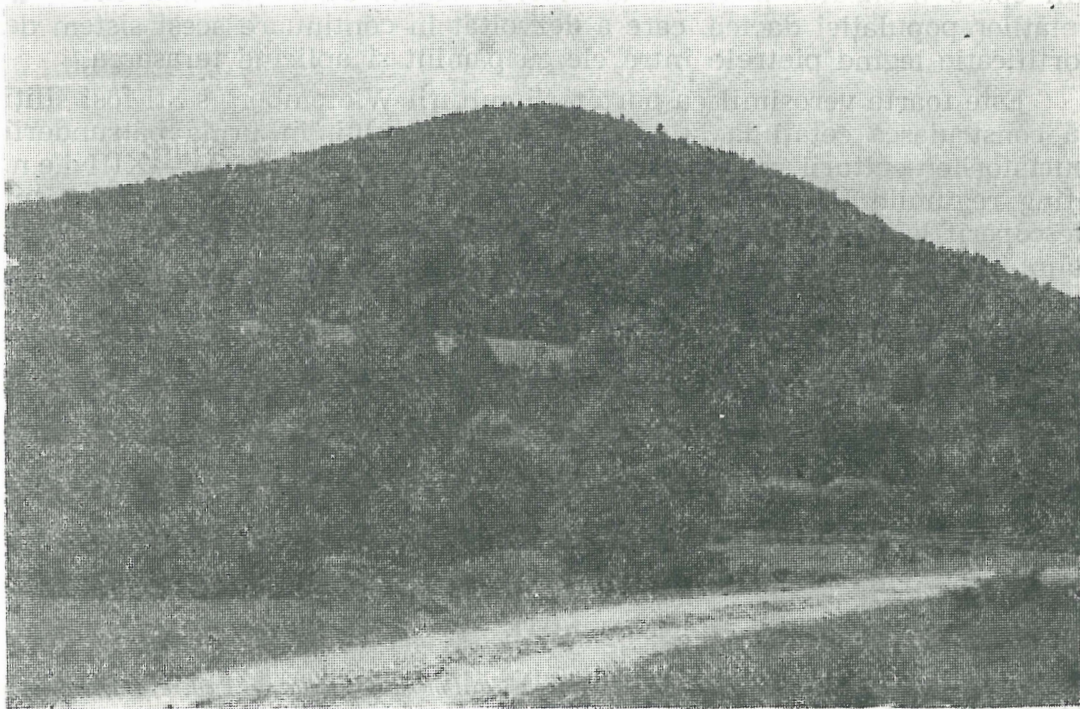
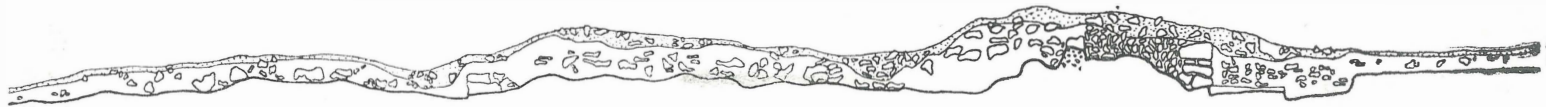

Fig. 1. — Cetatea Ciuchian. Vedere generală.

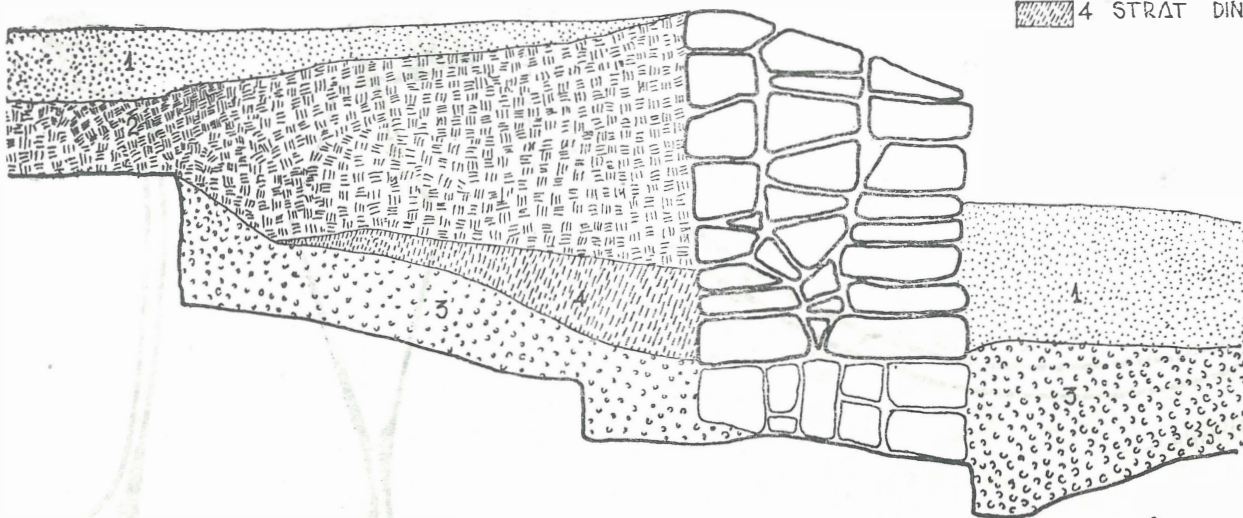

0 1 m Scara 1:50

Fig. 2. — Secțiunea peretelui estic al șanțului I.

Șanțul I. Profilul peretelui estic

	1 HUMUS
	2 PĂMÎNT NEGRU, CULTURĂ LA TĚNE
	3 LUT GALBEN
	4 STRAT DIN EPOCA BRONZULUI

0 1 m Scara 1:20

Fig. 4. — Secțiunea peretelui nordic al șanțului I al cetății dacice din Valea Casinului.

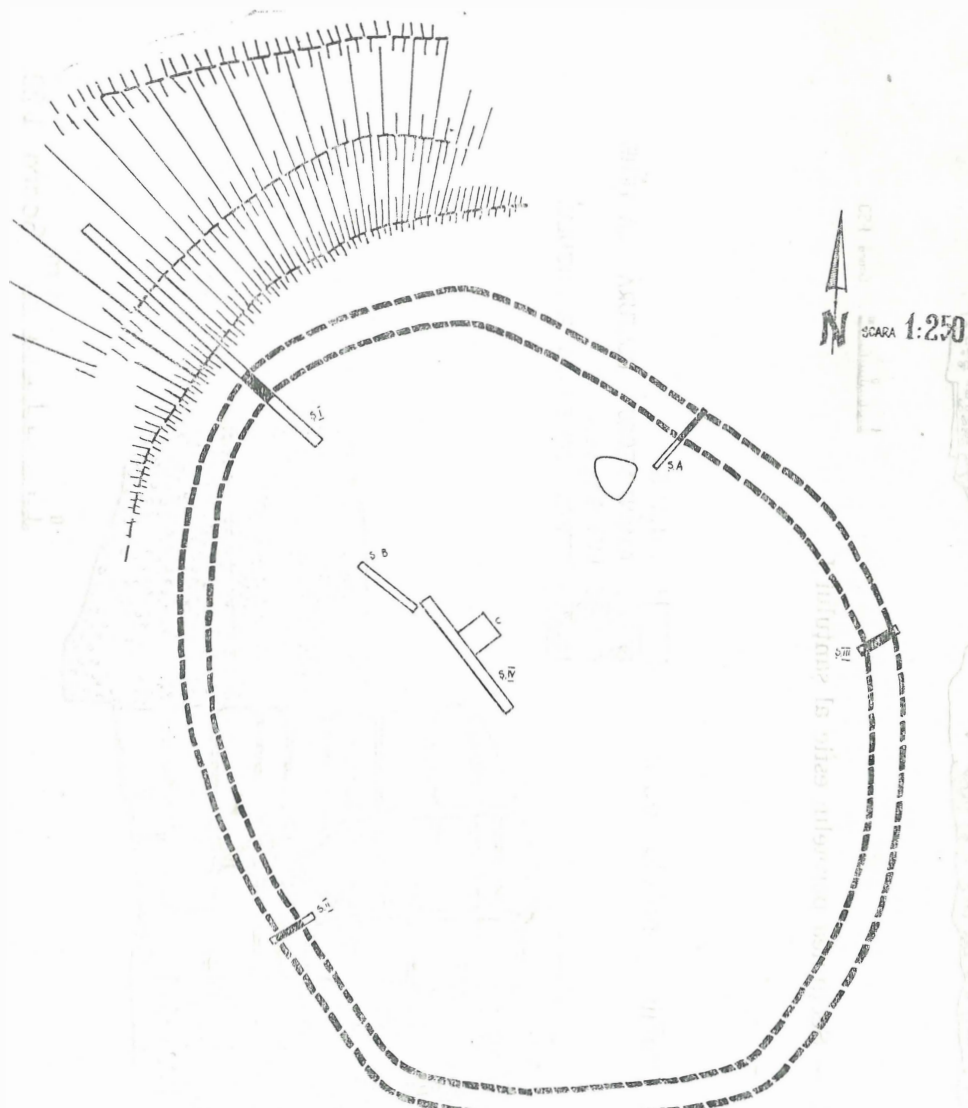

Fig. 3. — Planul cetății Ciuchian.

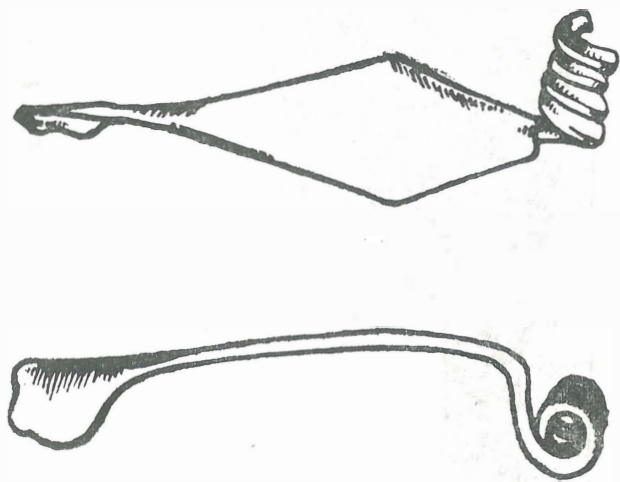
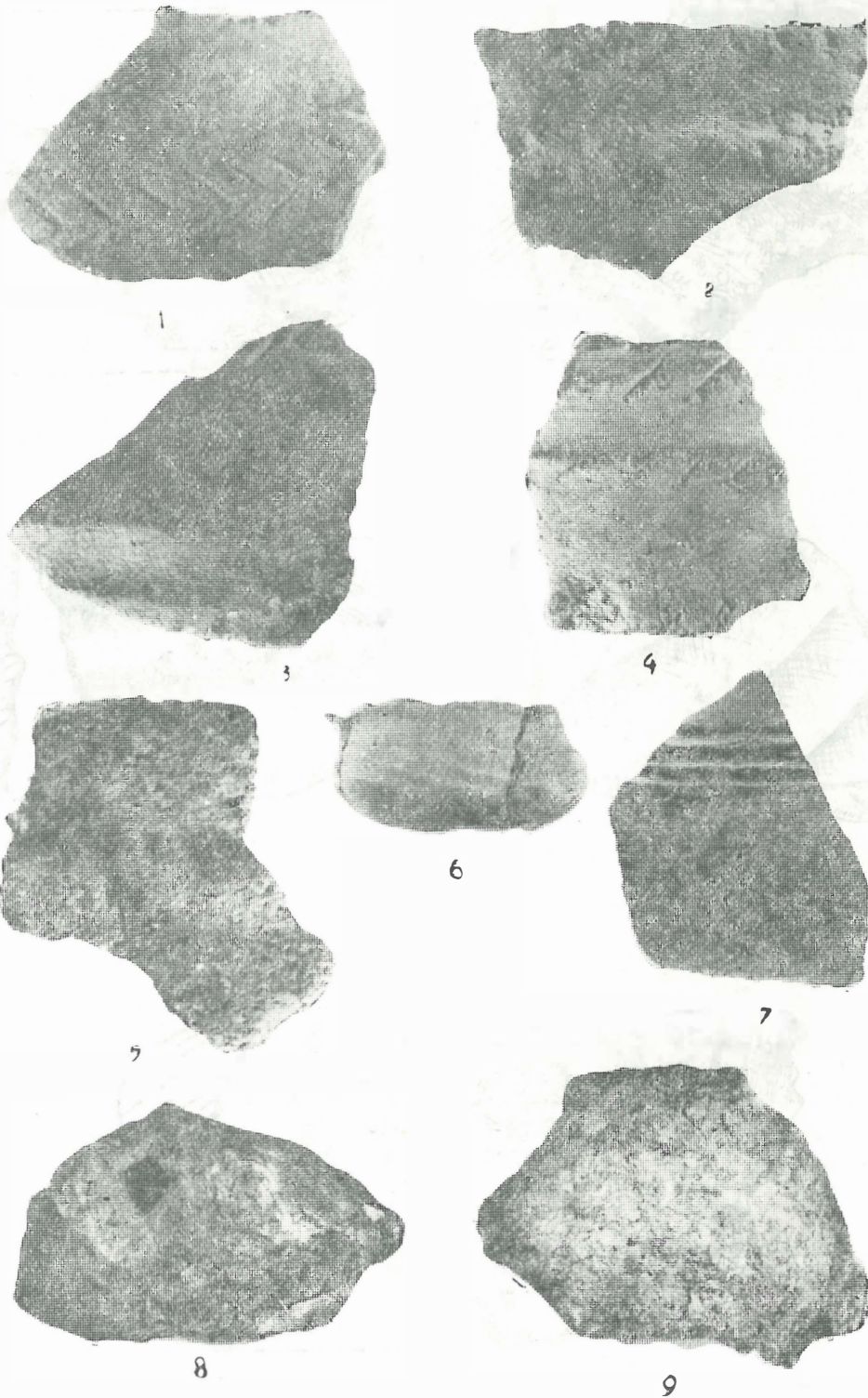
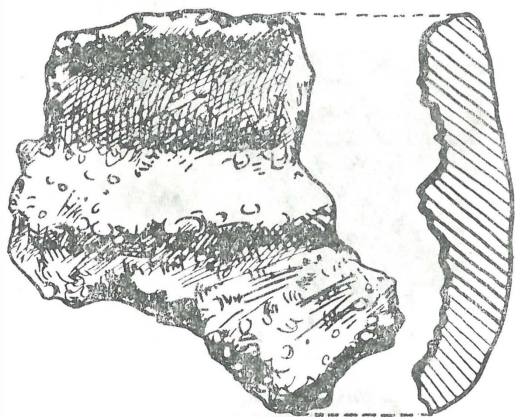

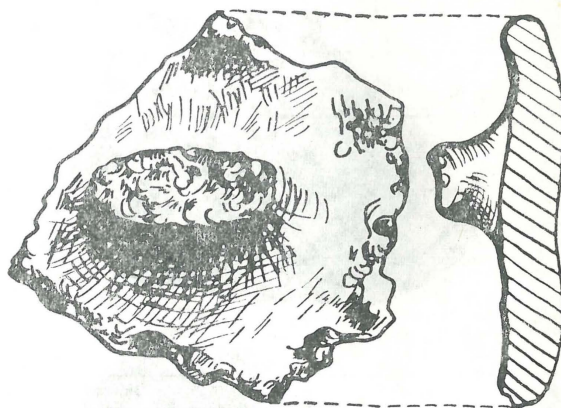
Fig. 5. — Fibula de argint din
 / așezarea dacică din valea
 Casinului.

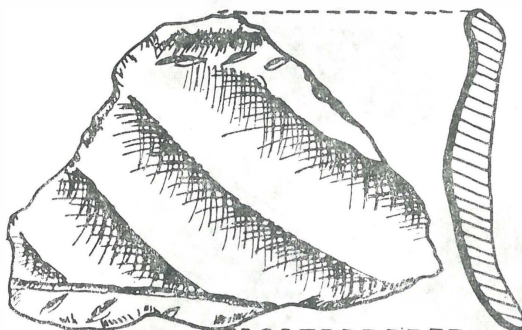
Pl. I — Fragmente de vase din cetate.

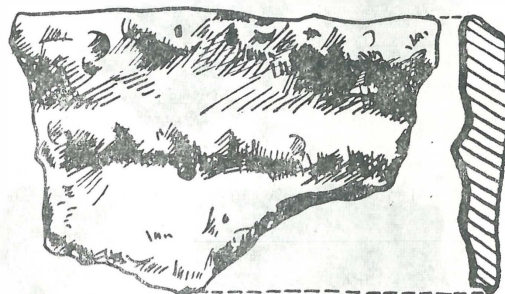
1.

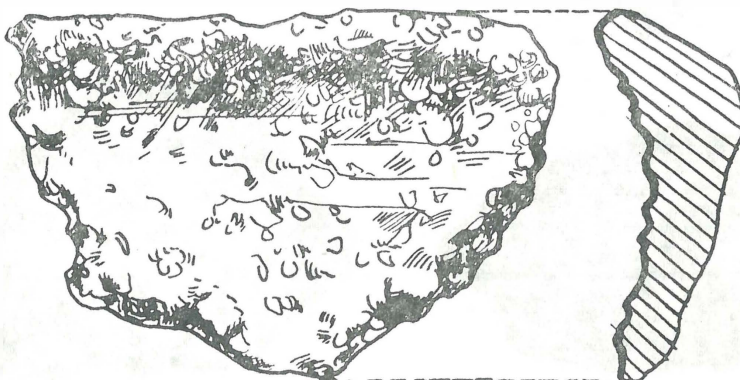
2.

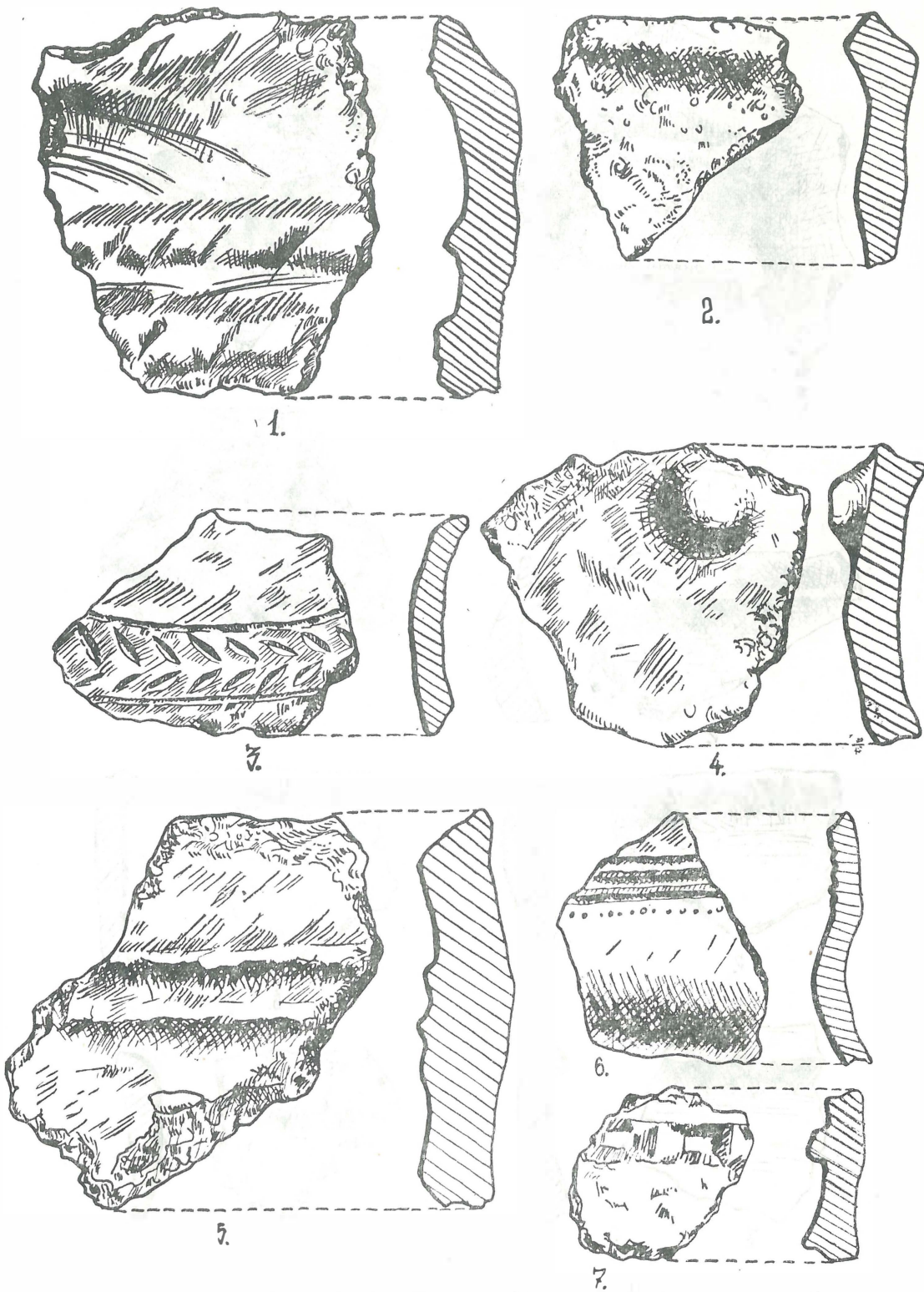
3.

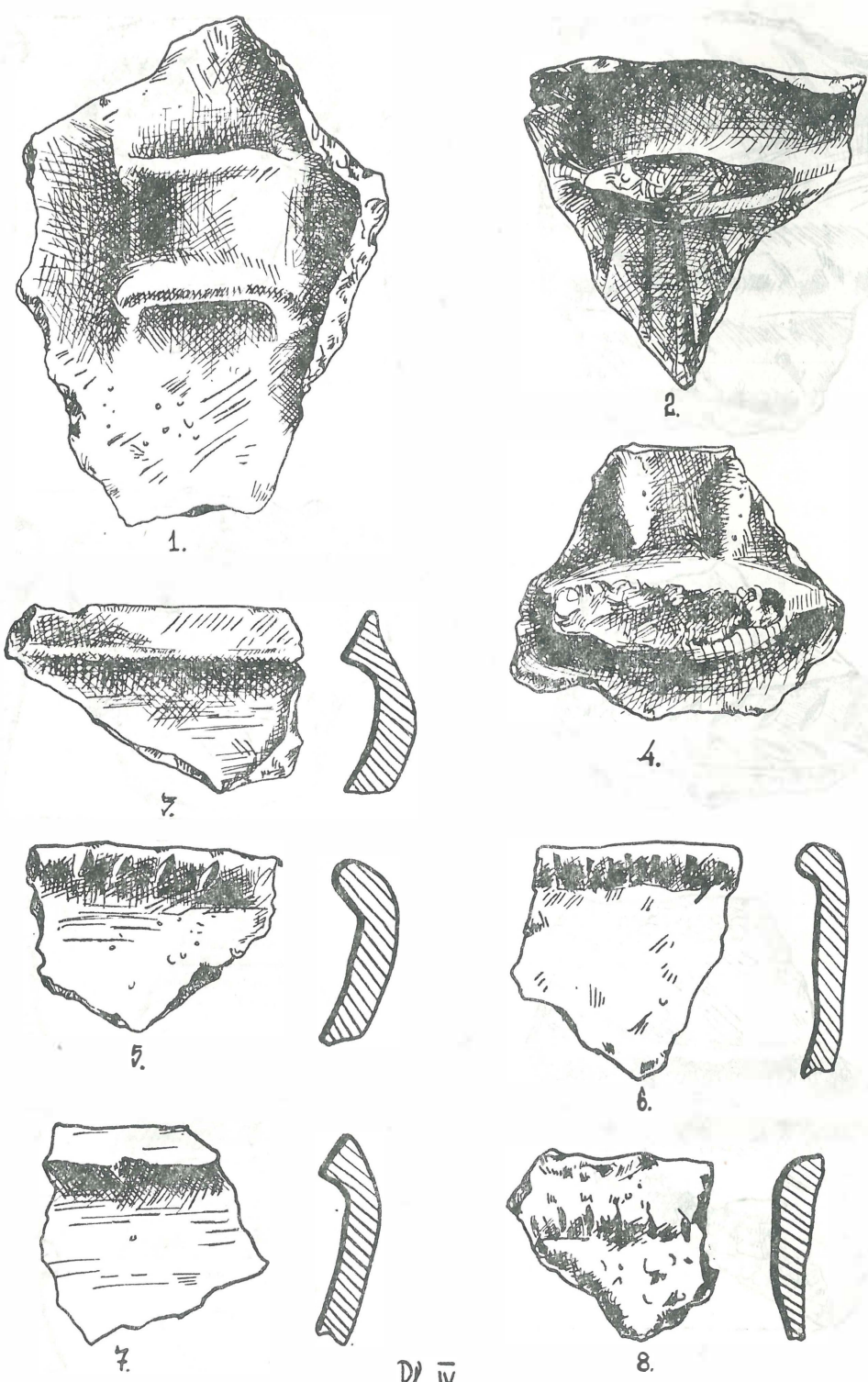
4.

Pl. II — Fragmente de vase din cetate.

Pl. III — Fragmente de vase din cetate.

Pl IV

Pl. IV — Fragmente de vase din cetate.